

Veres János

Életút

Milyen sűrű volt az elmúlt fél évszázad? Veres János kötetcíme (Életút) veti fel - önkéntelenül is - a kérdést. Ha valaki (mint Veres János) 1930-ban születik, az kamaszként éli meg Hitler uralmát és bukását, a világháborút, az országhatárok (újbóti) átszabását, a kitelepítéseket és már felnőttként a sztálinizmus tombolását, tehát: zsigereibe ivódik a félelem, a megalázó, mert megnevezhetetlen szorongás. Megtanul elhallgatni, megtanulja gondolatait, érzéseit "bekódolni", balanszírozni a kimondás, a sejtetés határán. Menekülni témákhoz és formákhoz, amelyekben még elmondható a létezés nagy élménye: a születés, a szerelem, a halál, a küzdelem és a vereség.

Formát és témát is a népköltészetből kölcsönöz a költő, a sokat emlegetett "tisza forrásból", ahogyan a falut és "a" népet kissé nosztalgikusan értelmezte a plebejus származású értelmiség a korábbi évtizedekben. Rögtön szeretném itt elhessenteni a vádat, semmi okom, kedvem ironizálni Veres János költészetéről szólván! Mert nincs igazságtalanabb, mint mai tudásunkat világlátásunkat számonkérni a köl-

tón, aki nem csupán megéltte, de meg is szenvedte a kort. Mint beteg ember fokozottabban érzékeny volt, aki a szanatóriumi szobából talán idillibbnek (elérhetetlenebbnek) látta a természetet, a szerelmet, ugyanakkor talán egyszerűbbnek, sterilebbnek az élet valós konfliktusait.

Az elvont lelkesedés (olykor lelkendezés) azonban fokról fokra közelebb jut a vaskosabb valóságához, s az az élményvilág, amely a korai szakaszban a kicsit Tompa Mihály virágregéire (is) emlékeztető pantheisztikus természetképekben, történelem- és "nép feldolgozásban", reminiscenciákban fejeződött ki - a felnőtt férfi tollán zaklatottabb, valós konfliktusokat is kidaloló tartalmat és formát talál. Veres János költészetén is nyomon követhető a történelmi változás, valamint az a poétikatörténeti folyamat, amelyet sommásan az avantgard térhódításának nevezhetnénk. A népiességet, a stíromantikát joggal vádolta Kassák torzítással a század elején. Nem arról van szó, hogy Kassáknak mindenben igaza volt, amikor dogmatikusan elvetette

a klasszikus formákat. De abban mindenképpen, hogy az idill, a tulipános, madárfüttyös, tilinkós kidalogatás alkalmatlan korunk nagyon is érdes, durva élményének kifejezésére. Veres János legnagyobb költői teljesítményének éppen ezt a felismerést, illetve váltást tartom. Nem szakít a korábbi szemléletével, felfogásával, de palettáján új színek, formák jelennek meg, olyanok mint a századunk zaklatott élelményét jól kifejező Kollázs I. és Kollázs II., amelyekben sejtetni tudja a kisebbségi létet, a fenyegetettséget, századvégünk politikai, eszmei és kulturális zűrzavarát, az összetörtséget és a harmónia vágyát is. A szelíd gömöri táj (itt kapáltatta meg Mátyás király az urakat?) úgy épül be a költő kozmoszába, hogy megnőnek a távlatai, térben és időben is új dimenziót kapnak.

Magyarán ez a küzdelemben kivívott új harmónia olyan nyugvópont, amelyről el lehet rugaszkodni, ezzel már lehet kezdeni valami újat, akár.

(Madách - Szépirodalmi K. 1989.)

Horpácsi Sándor